

Trykket letter

BOSNIA: Et tiår etter borgerkrigen er det blitt fredelig i Mostar. Likevel blir byen og Bosnia nå polarisert langs religiøse skillelinjer.



Av Fredrik Giertsen, Mostar

Ser man bilder fra byen Mostar fra like etter krigen i Bosnia, er det knapt stein igjen på stein i den muslimske østsiden av byen; de nærmeste husene på den kroatisk vestside er istykkerskutte.

Jeg var første gang i Mostar i 1997, fordi jeg hadde fulgt et feilaktig rykte om at den berømte gamle broen over elva i byen allerede var gjenreist. Da jeg gikk opp den sentrale boulevarden – som hadde vært demarkasjonslinje under gatekrigen – var veggen på hver side så pepret med kulehull at selv stillheten føltes faretruende. De som ble skutt i denne gaten, et smalt ingenmannsland, ble bare liggende og råtne.

Likevel kallet Mostar meg til gjenvisitt, for å se om den nye broen levde opp til sin symbolkraft for forsoningen etter krigen.

Multi-etnisk dekor

Mario Vrankic er født og oppvokst like ved den gamle broen; i dag er han sjef for den innflytelsesrike kroatisk TV-stasjonen «HTV Oscar C» i Mostar. For noen år siden var Mario programleder for seremonien i anledning oppstarten for gjenreisningen av broen, med den italienske presidenten på besøk.

I ettertid har han ingen gode minner fra seremonien.

Jeg følte meg sant å si bare som «multi-etnisk dekor», sier han når jeg treffer ham i Mostar.

– Halve verden kom hit for

å feire. Men alt i området rundt broen er nå i bosniakenes [muslimenes] hender, 40-50 butikkeiere av serbisk, kroatisk eller albansk opprinnelse mistet sine eiendommer. Festiviteten var en stor løgn; i virkeligheten er broen blitt et symbol på den nye delingen av byen. Jeg besøker aldri området mer, fordi atmosfæren, ja, selv lukten, er forandret.

I dag er det vanskelig å fatte at kroater og muslimer utkjempet en blodig gatekrig mot hverandre i Mostar for bare et drøyt tiår siden, etter først å ha sloss skulder ved skulder mot den angripende serbisk-dominerte arméen.

Men krigen avdekket nettopp at det multietniske Jugoslavia fra tida under Titos ledelse var bygd på en løgn, mener Vrankic.

– Jeg kan ikke si at jeg har tenkt noen fra den andre siden her, men det er vanskelig å tilgi eller glemme. I dag rår et fullstendig fravær av tillit mellom gruppene. Jeg er ikke så veldig optimistisk når det gjelder integrasjon, heller. Men selv om bare en håndfull kroater og serbere bor på østsiden i dag, så er det kanskje 10.000 muslimske bosniakere på vestsiden, hevder Vrankic.

– Så Vest-Mostar er nok i dag en av de mest multi-etniske byene i det tidligere Jugoslavia, hevder han.

Mannen ved broen

Jeg har tatt inn hos den samme gamle mannen nå som i 1997. Den gang fikk jeg oppleve et av mitt livs mest minneverdige måltider i søsterens hus vegg i vegg. Det ble servert blekksprut og rødvin i hennes utbombete kjeller, med armeringsjern og murbitter hengende som palmegrener rett over oss.

Omer holder fremdeles til i

FAKTA

Delte byer:

■ I en serie artikler ser Klassekampen de neste mandagene nærmere på byer som er delt av politiske konflikter.

■ I dag: Den tidligere multietniske byen Mostar i Bosnia. Mostar som ble åsted for grusomme krigshandlinger mellom serbere, kroater og bosniske muslimer under den bosniske krigen i 1992–95.

■ Etter Dayton-avtalen fra 1995 er Bosnia styrt av det internasjonale samfunn gjennom en Høykommissær, og delt i en bosnisk føderasjon og den serbiske Republika Srpska.



samme hus – like ved broen, som ble gjenåpnet med pompøs pan-europeisk prakt for to år siden. Men det er ikke slik som så mange tror, at broen i Mostar fysisk sett binder kroater og muslimer sammen. Den ligger nemlig i den muslimske gamlebyen, med moskeer på begge sider.

Ikke langt fra broen ligger boulevarden, selve demarkasjonslinjen, som munner ut i det sentrale «Spansketurget», oppkalt etter de internasjonale styrkenes representanter i byen. Da jeg var her i 1997, var det lett å forutse hvilke biler som ville svinge hvor: de med blått føderasjonsflagg på nummerskiltet tok alltid av inn i muslimske Øst-Mostar, mens de uten kjørte motsatt vei.

Få menn i våpenfôr alder krysset denne «grensen» da, på grunn av den såkalte «etniske rensingen» som fant sted under krigen. Muslimer ble tvunget ut av leilighetene sine i vest, ofte uten forvarsel, og måtte flykte to ganger: Først fra serbernes raketter, så fra kroaternes geværer.

Før krigen var Mostar med sine rundt 30 prosent blandingskiteskap en av byene i det tidligere Jugoslavia med mest sammensatt befolkning. Under krigshandlingene flyktet mange muslimer, over ti tusen av dem dro til Norge.

I dag er det like mange kroater som bosniakere i Mostar, men selv om atmosfæren er idyllisk og multi-etnisk på byens kafeer, er Mostar politisk sett delt på midten: Kroatene stemmer på sine kroatisk nasjonalistpartier, og bosniakene på sine.

Den «etniske» delingen går

egentlig etter religiøse skillelinjer: kroaterne er katolske, serberne ortodokse, og bosniakene altså muslimer. De fleste av blandet ekteskap har i likhet med serberne forlatt byen, mens mange innflyttere har kommet til fra landsbygda. Disse er ofte mer konservative og går ikke alltid så godt sammen med det gamle liberale borgerskapet, der det er vanligere med vennskap over skillelinjene. Faktisk var Mostar kjent som «den røde by», fordi innbyggerne var lite opptatt av religion.

Da krigen startet, var det to katolske og én ortodoks kirke i Mostar, samt 36 moskeer. Seks broer bandt byen sammen over elven Neretva, som regnes som et historisk skille mellom katolske og ottomanske områder. Alle disse bygningene ble bombet i stykker.

I dag foregår det gjenoppbygging i stor stil, og 17 minareter er oppe igjen. På kroatisk side har man valgt å bygge én enorm katedral, som mange mener er både latterlig overdimensjonert og ikke så lite stygg – ironisk nok ligner den en forvokst minaret.

Kroaterne har også plassert et stort kors på en fjelltopp i sydvest hvor mange kroatisk raketter ble avfyrt under krigen. Som mottrekk planlegger muslimene et stort islamsk senter i sin del av Mostar.

Hva slags muslimer?

Mario Vrankic maler veloverveid et fiendebilde av muslimene, og hevder bosniakene er mer politisk påvirket av Iran enn av Tyrkia. Det er riktig at det kom mujahedin-krigere til Bosnia under krigen, blant annet fordi vestlige land altfor lenge opprettholdt våpenembargoen mot landet – men mujahedin kom aldri til Mostar.

Og selv om kroaterne kan føle seg presset av bosniakernes 70 prosent-majoritet i den bosniske føderasjonen, er det ikke lett å synes synd på kroaterne; de har myndighetene i Zagreb i ryggen, og det var muslimene som led verst under krigen: Om lag 70 prosent av de som mistet livet var bosniakere.

De fleste bosniakere jeg snakker med, setter sin lit til at domstolen i Haag – som skal dømme krigsforbrytere fra Bosnia-krigen – vil kunne rense luften. Mario på sin side beskylder Office of the High Representative (OHR) – Bosnias høyeste myndighet – for urettmessig å ha tilegnet seg 50 sendere som ble benyttet av den TV-stasjonen han tidligere arbeidet for.

Han anklager også OHRs tidligere leder, briten Paddy Ashdown, for å drive med «splitt og hersk» i føderasjonen.



ROLIG: For to år siden gjenåpnet broen skap mellom religiøse grupper, er byen

– Serberne har tradisjonelt vært britenes venner. De fikk sin belønning i form av Republika Srpska, selv om den kom

DEMONSTRASJON
MANDAG 15. MAI
KLOKKA 17.00
7. JUNI-Plassen (utenfor Utenriksdepartementet)

PAROLER:

IKKE ISOLER DEN PALESTINSKE REGJERINGA!

LA FLYKTINGENE VENDE TILBAKE!

Tilslutta: Palestinakomiteen, Fellesutvalget for Palestina, AUF i Oslo, Sosialistisk Ungdom, RV, AKP

i broenes by



over elva i den muslimske gamlebyen i Mostar. Men mens byen tidligere hadde 30 prosent blandingsekse- nå langt mer delt.

FOTO: AFP/SCANPIX

chard Medic er australlier med kroatisk mor, serbisk far og to muslimske halvsøstre. Han blir overrasket når jeg forteller hva Mario Vrankic hadde å si.

– Paddy Ashdown har fått reformert og samlet administrasjonen av byen, og brutt opp inndelingen i seks-syv enheter etter etniske skillelinjer. Nå har Mostar bare ett budsjett, én ambulansetjeneste og ett brannvesen. Men det er separate sportsklubber og kulturinstitusjoner, og samlingen av utdanningssystemet går tregt.

Innbyggerne krangler om symbolske ting som gate navn, mener Medic, men problemene med konfiskerte leiligheter etter krigen er så godt som løst. Folk kan fritt shoppe på kroatisk side eller ta en kveldstur på den muslimske.

– Statsadministrasjonen i Bosnia er delt inn i hele 13 nivåer, for at ikke bosniakene skal få for mye makt. Dette, og dobbeltadministrasjonen

«Ungdommene er gjerne i utgangspunktet nærmest forgiftet av foreldrenes fiendebilder»

VERNES VOLODER, OSSE

som har hersket i Mostar, tærer på finansene. Mostar har riktignok inntekter fra turisme, men nesten ingen industri, og arbeidsløsheten er skyhøy: Det finnes ikke eksakte tall for Mostar, men på landsbasis er den på rundt 40 prosent.

Norsk dialog

Det som foregår i dagens Mostar, til tross for den stillferdige hverdagen, er altså en politisk polarisering langs religiøse skillelinjer. Et mottrekk mot delingen er norske «Nansen Dialogue Center». Opprinnelig ble det satt opp under et hovedkontor på Lillehammer, men i dag er det ganske uavhengig og ligger sentralt i Mostars hovedgate.

Senteret arrangerer seminarer med grupper fra hver side av konflikten, ofte ungdommer, og legger til rette for dialog. Prosjekt-koordinator Vernes Voloder forteller om mønsteret som ofte gjentar seg under seminarene:

Første dag preges av stillhet, andre dag av krangling og beskyldninger, mens fra tredje dag begynner ungdommene å lete etter fellesnevner, som for eksempel musikksmak. De oppdager hverandres sans for humor, og det utvikles vennskap.

– Ungdommene er gjerne i utgangspunktet nærmest forgiftet av foreldrenes fiendebilder, sier Voloder.

Han ser store forbedringer i situasjonen de siste fem årene. Men fremdeles mangler Bosnia et sterkt sivilt samfunn med uavhengige organisasjoner, og nasjonalismen er sterkere enn de liberale humanistiske strømningene.

Samlende krefter

For Vernes Voloder ble Bosnia gjenforent under fotballkampen da det nystartede multietniske bosniske fotballandslaget møtte Danmark til kamp i København for noen år siden. Flere av de beste kroatisk og serbiske spillerne i Bosnia ble lokket til å spille for sine «hjemland», men Bosnias nye trener fikk en rekke av de nest-beste spillerne til å stille for Bosnia.

«Nye» Bosnia slår Danmark 2-0, og i kampens 72. minutt blir en serbisk spiller byttet ut: Han gjør korsetts tegn med tre fingre, mens kroatianer som kommer inn, gjør det samme med to. Så trykker de hverandre i hendene og det hovedsakelig bosniakiske publikumet jubler.

I dag er Vernes Voloder 28 år gammel. Under krigen ble hans muslimske far angitt av en kroatisk kollega faren hadde jobbet sammen med i ti år – med det resultat at faren satt seks måneder i fangenskap.

En dag etter krigen traff far og sønn tysteren tilfeldig på gata. Han forsøkte seg med pokerfjes og begynte å snakke om dagligdagse ting, men brast plutselig ut i gråt. Vernes' far ble stående et øyeblikk, men tok så mannen i armen og ledet ham inn på en kafé. Det ble mange glass konjakk den kvelden, minnes Vernes, men han lærte definitivt noe om tilgivelse. Men det trengs mange slike store hjerter for at Mostar og Bosnia skal bli helt som før.

utenriks@klassekampen.no

Strid om ny CIA-sjef i USA

Sjefskiftet i den amerikanske etterretningsorganisasjonen CIA har satt mange følelser i sving etter at Porter J. Goss er presset ut og erstattet av en general. Mange folkevalgte i Kongressen mistenker forsvarsminister Donald Rumsfeld for å ha drevet et spill for å sikre seg kontroll med en stadig større bit av USAs samlede etterretningstilfang.

Men Rumsfeld avviser bestemt at han har ført an i et maktspill for å få plassert generaløyntnant Michael V. Hayden i CIAs sjefsstol. **ONTB**

som konsekvens av etnisk rensing. Den eneste prisen de måtte betale, var å utlevere noen av sine ledere, sier han.

Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) er også på plass i Mostar: De jobber med utdanning,

menneskerettigheter, demokratisering og reform av offentlig forvaltning.

OSSE-medarbeideren Ri-